

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัดมหาพฤฒาราม เดิมชื่อว่า วัดท่าเกวียน หรือบางครั้งก็เรียกว่าวัดตะเคียน จัดเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ตั้งอยู่ บริเวณริมถนนมหาพฤฒารามและคลองผดุงกรุงเกษม ฝั่งตะวันออก เลขที่ 517 ตำบลมหาพฤฒาราม อำเภอบางรัก กรุงเทพมหานคร ความสำคัญของวัด คือ ในปี พ.ศ. 2393 เมื่อครั้งเจ้าฟ้ามงกุฎ หรือพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงผนวชอยู่ ได้เสด็จมาถวายผ้าป่าแก่พระอธิการแก้ว ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสอยู่ในขณะนั้น พระอธิการแก้วเป็นพระเถระที่ทรงวิทยาคณอย่างสูงในการทำนายนัยลักษณะบุคคล ท่านได้จับพระหัตถ์เจ้าฟ้ามงกุฎและได้ทำนายว่า พระองค์จะได้เป็นเจ้าชีวิตในเร็ว ๆ นี้ และเมื่อพระองค์ได้ขึ้นครองราชย์ พระองค์ได้ทรงกลับมาที่วัด และโปรดให้สมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติเป็นแม่กองในการสร้างพระอารามใหม่ โดยให้พระภิกษุสามเณรในวัดย้ายไปพำนักที่วัดปทุมคงคา เมื่อการสร้างพระอารามแล้วเสร็จ จึงโปรดให้สถาปนาวัดท่าเกวียนขึ้นเป็นพระอารามหลวง และพระราชทานนามใหม่ว่า วัดมหาพฤฒาราม¹

จิตรกรรมฝาผนัง ภายในพระอุโบสถวัดมหาพฤฒาราม มีลักษณะของจิตรกรรมไทยประเพณีได้รับอิทธิพลศิลปะตะวันตกผสมผสานอยู่ ซึ่งเป็นแบบที่นิยมในสมัยรัชกาลที่ 4 คือ ภาพโดยรวมมีวรรณะสีคราม และสีน้ำเงินเข้ม ภาพเขียนมีความลึกใกล้ไกลตามหลักทฤษฎีทัศนียวิทยา (Perspective) ลักษณะภาพบุคคลมักจะเขียนภาพบุคคลรวมอยู่เป็นกลุ่ม ๆ ภาพสถาปัตยกรรมเป็นภาพอาคารแบบฝรั่งปะปน และภายในอาคารมีภาพกลุ่มบุคคลทำกิจกรรมต่าง ๆ รวมกัน ภาพต้นไม้มีขนาดใหญ่ให้บรรยากาศเย็น มีแสงสว่าง การเน้นกลุ่มภาพที่สำคัญของเรื่องด้วยสีสว่างสดใส และปิดทอง² ภายในพระอุโบสถมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง 2 เรื่อง คือ เรื่องรูดงควัตรสิบสาม

¹ ประวัติวัดมหาพฤฒาราม (พระนคร : บ.ประชุมช่าง จก.,2511), 4-5.

² น.ณ. ปากน้ำ[นามแฝง], วัดมหาพฤฒาราม (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ , 252 , หน้าคำนำ.

ภาพอยู่ระหว่างช่องหน้าต่าง และเรื่องการสังคายนาพระไตรปิฎก³ ภาพอยู่เหนือช่องประตูหน้าต่าง ภายในพระอุโบสถ ระหว่างช่องหน้าต่าง ปรากฏภาพจิตรกรรมเรื่อง ชุติวงศ์ตรัสสาม โดยจับเรื่องหมู่ภาพชุดครั้งที่ 1 คือปึงสุกฏิกังคชุดงค์ การบังสุกุล ภาพเริ่มที่ผนังด้านทิศใต้ ระหว่างช่องหน้าต่างที่ 1 ถึงช่องหน้าต่างที่ 2 การเรียงภาพจนจบที่ผนังด้านทิศเหนือ⁴

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงที่มา ความหมาย คติ แนวคิดในการวาดภาพชุดชุติวงศ์ตรัสสาม
2. เพื่อศึกษามูลเหตุในการวาดภาพชุดชุติวงศ์ตรัสสาม

สมมุติฐานของการศึกษา

จิตรกรรมเรื่องชุดชุติวงศ์ตรัสสามที่ปรากฏภายในพระอุโบสถ วัดมหาพฤฒาราม น่าจะเป็นแห่งแรกของการวาดภาพเล่าเรื่องชุดชุติวงศ์ตรัสสาม ซึ่งเป็นภาพเล่าเรื่องที่แตกต่างจากภาพจิตรกรรมที่เคยปรากฏมา โดยส่วนใหญ่จะภาพเล่าเรื่องเกี่ยวพระอดีตพุทธเจ้า พุทธประวัติ ทศชาติ ไตรภูมิโลกสัตตฐาน และนิทานชาดก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจความหมายชุดชุติวงศ์ตรัสสาม
2. เข้าใจมูลเหตุแห่งการวาดภาพเรื่องชุดชุติวงศ์ตรัสสาม
3. ทำให้ทราบถึงจุดเปลี่ยนแห่งการวาดภาพจิตรกรรมฝาผนังในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4
4. เป็นแนวทางในการศึกษาสำหรับผู้สนใจศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องต่อไปในอนาคต

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาในหัวข้อเรื่อง “จิตรกรรมฝาผนัง เรื่องชุดชุติวงศ์ตรัสสามภายในพระอุโบสถ วัดมหาพฤฒาราม” นี้ จะกำหนดขอบเขตการศึกษาโดยเน้นการศึกษาเฉพาะภาพชุดชุติวงศ์ตรัสสาม โดยศึกษาจากรูปแบบที่ปรากฏในปัจจุบันและเปรียบเทียบกับวัดมกุฏกษัตริยาราม ซึ่งสร้างขึ้นในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ที่มีจิตรกรรมฝาผนังที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

³ วรณิกา ณ สงขลา, “จิตรกรรมฝาผนังบันทึกเรื่องการสังคายนาพระไตรปิฎกที่วัดมหาพฤฒาราม,” ศิลปากร 31, 3 (กรกฎาคม-สิงหาคม 2530) : 49 – 54.

⁴ ประวัติวัดมหาพฤฒาราม (พระนคร : บ.ประชุมช่าง จก., 2511), 11 – 20.

ขั้นตอนของการศึกษา

- 1.เก็บข้อมูลเอกสาร โดยรวบรวมข้อมูลทางด้านเอกสารที่เกี่ยวข้องและมีประโยชน์ต่อการ ศึกษา ทั้งในส่วนของประวัติวัด จิตรกรรมฝาผนังที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา รวมทั้ง ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.เก็บข้อมูลภาคสนาม โดยสำรวจและถ่ายภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ทำการศึกษาและกลุ่ม ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
- 3.ดำเนินการศึกษา โดยวิเคราะห์รูปแบบจิตรกรรมฝาผนังที่ทำการศึกษา และนำไป เปรียบเทียบกับจิตรกรรมฝาผนังในแหล่งอื่นที่เกี่ยวข้อง
- 4.สรุปผลและนำเสนอผลการศึกษา

แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ

1. แหล่งข้อมูลภาคสนาม จากการไปสำรวจภาพจิตรกรรมที่วัดมหาพฤฒาราม วัด มกุฏกษัตริยาราม และวัดบวรนิเวศวิหาร จังหวัดกรุงเทพฯ วัดปรมย์ยิกาวาส เกาะเกร็ด จังหวัด นนทบุรี
- 2.แหล่งข้อมูลด้านเอกสาร ได้แก่
 - 2.1. หอสมุดกลางและห้องวารสาร มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ
 - 2.2. หอสมุดแห่งชาติ ท่าवासกรี
 - 2.3. หอสมุดปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์